

पाठ
पाठ

24

जनसंख्या निये आलोचना

प्रीति : कागजे पड़लाम देशेर कयेको
विशेष विशेष जायगाय जनसंख्या
घड़ि बसानो हच्छ।

श्यामला : आच्छा, जनसंख्या घड़ि जिनिहो
कि?

प्रीति : केन ई.बि.ते देखेन नि? एम्प
मूहूर्ते भारते जनसंख्या कत ता
देखानो हय एम्प यस्ते।

श्यामला : वाः! जनसाधारणके सचेतन करार
व्यापारे ट्रो एको भाल व्यवस्था।
भारतेर जनसंख्या तो दिने
दिने बेडे चलेछ। सुत्रां
मानूषके जनसंख्या वृद्धि विषये
सचेतन करा दरकार।

प्रीति : भारतेर जनसंख्या अनेक बेशी।
चीनेर जनसंख्या भारतेर चेयेओ

जनसंख्या पर विचार विमर्श

प्रीति : अखबार में पढ़ा है कि देश के
कुछ विशेष विशेष स्थानोंपर
जनसंख्या घड़ी लगाई जा रही
है।

श्यामला : अच्छा, यह जनसंख्या घड़ी है
क्या चीज़?

प्रीति : क्यों क्या टी.वी. में नहीं देखी?
इस क्षण भारत में कितनी
जनसंख्या है -- यह इस यंत्र में
दिखाया जाता है।

श्यामला : वाह! जनसाधारण को सावधान
करने के काम में यह एक अच्छी
व्यवस्था है। भारत की जनसंख्या
तो दिनोदिन बढ़ती चली जा
रही है। इसलिए लोगों को
जनसंख्या वृद्धि के विषय में
सावधान करना आवश्यक है।

प्रीति : भारत की जनसंख्या बहुत
अधिक है। चीन की जनसंख्या
भारत से

भारतीय भाषा ज्योति : बंगला

बेशी। पृथिवीर मध्ये चीनेर
जनसंख्या सवचेये बेशी।
पृथिवीते जनसंख्यार दिक थेके
तारतेर शान द्वितीय।

श्यामला : देखुन, अप्टोरोपे जनसंख्या कत
कम एजन्य ओदेर जीवनधाराओ
खुब उप्रत हये गेछे। कोनाओ
राष्ट्रेर विकाश सेखानेर
जनसंख्यार द्वाराओ प्रभावित हय।

प्रीति : हँया, ता तो वैष्पे। उप्रत देशेर
जनसंख्या वृद्धिर हार उप्रतिशील
देशेर तुलनाय अनेक कम।
आमादेर देशे जनसंख्या वृद्धिर
कारण अशिक्षा ओ कुसंक्षार।
अन्धविश्वासेर फलस्वरूपे आर तार
थेके सृष्टि नियमनीति।

श्यामला : शिक्षित लोकेराओ एकमात्र पुत्र
सन्तान चाय। तारा भावे पुत्र
सन्तानम्प भविष्यते सवरकम भावे
मां-बाबाके साहाय्य करवे।

प्रीति : ना, ता ठिक नय। आजकाल
मेयेरा छेलेदेर चेये बाबा-माके
तालभावे देखाशोना करे।
मेयेरा कोन- भावेष्प छेलेदेर

भी अधिक है। विश्व में चीन की
जनसंख्या सबसे अधिक है।
जनसंख्या की दृष्टि से विश्व में
भारत का स्थान दूसरा है।

श्यामला : देखिए, यूरोप की जनसंख्या
कितनी कम है! इसीलिए उनका
जीवनस्तर भी बहुत उन्नत हो
गया है। किसी भी राष्ट्र का
विकास वहाँ की जनसंख्या से
प्रभावित होता है।

प्रीति : हाँ, वह तो है ही। उन्नत देशों
की जनसंख्या वृद्धि की दर
उन्नतशील देशों की तुलना में
बहुत कम है। हमारे देश में
जनसंख्या वृद्धि के कारण हैं -
अशिक्षा, अंधविश्वास और उससे
जन्य रुद्धियाँ।

श्यामला : शिक्षित लोग भी संतान के रूप
में केवल लड़के चाहते हैं। वे
सोचते हैं पुत्र संतान ही भविष्य
में सब प्रकार से माँ-बाप की
सहायता करेगी।

प्रीति : नहीं, यह तो ठीक नहीं है।
आजकल लड़कों की अपेक्षा
लड़कियाँ माँ-बाप की देखभाल
अच्छी तरह करती हैं। लड़कियाँ
किसी भी तरह लड़कों से कम
नहीं हैं।

श्यामला : हमारे मोहल्ले के शिवबाबू को

कम नय।

श्यामला : आमादेर पाड़ार शिवबाबुके देखून ना। तिनि चार्झ कन्या सन्तानेर जनक। केवल छेलेर आशाय एथनओ परिवार बाड़िये चलेछेन।

प्रीति : काजेम्प जनसंख्या वृद्धि र शार कमानोर जन्य आमादेर सामाजिक दृष्टिभवी पालानो दरकार। जनसंख्या विस्फोरणेर दिके आमादेर सकलके आकर्षित करार जन्ये एम्प जनसंख्या घड़ि लागानो हच्छ।

श्यामला : जनसंख्या घड़ि लागिये दिलेम्प कि जनसंख्या विस्फोरण कम हये याबे?

प्रीति : ना, ऐतो लोकके सावधान करते एकौ सहायता करवे। किन्तु जनसंख्या वृद्धि कम करते हले आमादेर अनेक किछु करते हवे। एरजन्य आमादेर नागरिकदेर मानसिकतावे प्रभुत करते हवे।

श्यामला : जनसंख्या वृद्धि कमानोर जन्य

देखिए न। वे चार कन्या संतानों के पिता हें। केवल लड़के की आशा में अब भी परिवार बढ़ाते चले जा रहे हें।

प्रीति : इसलिए जनसंख्या वृद्धि की दर कम करने के लिए हमें अपना सामाजिक दृष्टिकोण बदलना ज़रूरी है। जनसंख्या विस्फोटन की ओर हमारा ध्यान आकर्षित करने के लिए इस जनसंख्या घड़ी को लगाया जा रहा है।

श्यामला : क्या जनसंख्या घड़ी लगा देने मात्र से जनसंख्या विस्फोटन कम हो जाएगा?

प्रीति : नहीं, यह तो लोगों को सावधान करने में थोड़ी मदद करेगी? किन्तु जनसंख्या वृद्धि को रोकने के लिए तो हमें बहुत कुछ करना पड़ेगा। इसके लिए हमें नागरिकों को मानसिक रूप से तैयार करना होगा।

श्यामला : जनसंख्या वृद्धि को रोकने के लिए शासन क्या कर रहा है?

प्रीति : शासन ने इसके लिए अनेक योजनाएँ बनाई हैं। उनको लागू भी किया गया है। किन्तु इन सब योजनाओं को पूर्ण रूप से सफल करने के लिए और भी कई

সরকার কি কি পরিকল্পনা
করছেন?

প্রীতি : সরকার এরজন্য অনেক পরিকল্পনা করেছেন। এগুলিকে কার্যকারী করেছেন। কিন্তু এসব পরিকল্পনাকে যথার্থভাবে সফল করার জন্য আরও অনেক চেষ্টা করতে হবে।

শ্যামলা : একুই বলুন যে, আমাদের এরজন্য আর কি কি চেষ্টা করা উচিত?

প্রীতি : জনসংখ্যা বৃদ্ধি রোধ করার জন্য সরকার পরিবার পরিকল্পনার অনেক পদ্ধতি নাগরিকদের বুঝিয়েছেন। তাম্প গ্রামে গ্রামে গিয়ে তাদের উৎসাহিতও করেছেন। পরিবার পরিকল্পনা যারা গ্রহণ করবেন তাদের অনেক সুযোগ সুবিধা দেওয়া হবে বলেও ঘোষণা করা হয়েছে। দুম্প বা দুয়ের কম সংখ্যক সন্তান যাদের, তাদের অনেক সুবিধা দেওয়া হচ্ছে, অপরপক্ষে দুম্প বা তার অধিক সন্তান যাদের তারা বহু সুযোগ সুবিধা থেকে বঞ্চিত হচ্ছে।

ভারতীয় ভাষা জ্যোতি : বংগলা
প্রয়াস করনে হোঁগে।

শ্যামলা : জরা বতাইএ কি, হমেঁ ইসকে লিএ ঔর কৌন-কৌন সে প্রয়াস করনা চাহিএ?

প্রীতি : জনসংখ্যা বৃদ্ধি পর অংকুশ লগানে কে লিএ শাসন নে পরিবার নিয়োজন কে কৰ্ব তরীকে নাগরিকোঁ কো সমझাএ হৈন। ইসকে লিএ গাঁও-গাঁও জাকাৰ লোগোঁ কো প্ৰেৰিত ভী কিয়া গয়া হৈ। পৱিবার-নিয়োজন অপনানে বালোঁ কো অনেক প্ৰকাৰ কী সুবিধাএঁ দেনে কী ঘোষণাএঁ ভী কী গৱেঁ হৈ। দো যা দো সে কম বচ্চে পৈদা কৱনেবালোঁ কো অনেক প্ৰকাৰ কে সুবিধাএঁ মিল রহী হৈ। ইসকে বিপৰীত দো সে অধিক বচ্চে পৈদা কৱনে বালে পৱিবার অনেক সুবিধাওঁ সে বঁচিত হৈ।

শ্যামলা : ইতনা সব কৱনে কে বাদ ভী জনসংখ্যা বৃদ্ধি পর রোক ক্যোঁ নহীঁ লগ পাৰ্বে?

প্রীতি : জৈসা কি, মেঁনে পহলে ভী কহা হৈ কি, ইসকে মূল কাৰণ অশিক্ষণ, ধাৰ্মিক রুঢ়িয়াঁ তথা হমাৰী লাপৱাহী হৈ। ইসকে লিএ শাসন কী ওৱ সে সমী শিক্ষিত তথা অশিক্ষিত লোগোঁ কো লগাতার জাগৰুক কৱতে রহনা

श्यामला : एत सब करार परेऽ जनसंख्या
वृद्धिर हार कमचे ना केन?

प्रीति : आमि प्रथमेष्प बलेछि ये, एर
मूळ कारणेष्प हल अशिक्षा, धर्म
विश्वास थेके सृष्टि नानान भ्रान्त
विश्वास एवं आमादेर
असचेतनता। एरजन्य
सरकारकेष्प प्रयास करते हवे,
शिक्षित अशिक्षित सवाष्पके
सचेतन करते हवे। शुद्ध ताष्प
नय, आमादेरकेओ आमादेर
तविष्यै वंशधरदेर बोझाते हवे
जनसंख्या वृद्धिर फले की क्षति
हवे। तादेर परिवार छो करार
जन्य उंसाहित करते हवे।

होगा। सिफँ यही नहीं, हमें
अपनी नई पीढ़ी को भी
जनसंख्या वृद्धि की हानियाँ
समझाकर उन्हें सीमित परिवार
योजना अपनाने के लिए प्रेरित
करना होगा।

शब्दार्थ

शब्द	आर्थ
देशेर	देश के
मूळते	क्षण में
यन्त्रे	यंत्र में
सचेतन	सतर्क, जागरुक
वृद्धि	बढ़ना

आश्रित	क्षेत्र
स्थान	स्थान, जगह
अर्थात्	तथापि
उन्नत	उन्नत
प्रभावित	प्रभावित
उन्नतशील	प्रगतिशील, उन्नतशील
अन्धविश्वास	अंधविश्वास
शिक्षित	शिक्षित
देखाशोना	देखभाल
दृष्टिभঙ्गी	दृष्टिकोण
पुत्र	पुत्र
जनविस्फोरण	जनसंख्या विस्फोटन
आकर्षित	आकर्षित
मेयरों	लड़कियाँ
परिकल्पना	योजना
कार्यकारी	लागू करना
पाड़ार	मोहल्ले का
नागरिक	नागरिक
जनक	पिता
उंसाहित	उत्साहित
ग्राम	गाँव
बंधित	वंचित
आन्त	भ्रांति
प्रयास	प्रयास
	धर्म जन्य रुढ़ियाँ

ধর্মবিশ্লাস

অভ্যাস

I. নীচে দেওয়া শব্দগুলি থেকে সঠিক শব্দ বেছে নিয়ে বাক্য পূর্ণ করুন।

(তেমন, তা, তারা, সে, তখন)

1. যে আমার কাজ করে, _____ আমার ভাস্প।
2. যখন আমি ডাকব, _____ আপনি আসবেন।
3. যা আমি পড়ি, _____ মনে রাখি।
4. যেমন কাজ করবেন, _____ ফল পাবেন।
5. যারা আসবে, _____ প্রসাদ পাবে।

II. নীচের বাক্যগুলিতে দাগ দেওয়া শব্দের বদলে বন্ধনীতে দেওয়া সর্বনাম ব্যবহার করে বাক্য পরিবর্তন করুন।

উদাহরণ : তিনি কাজ করেন। (সে)

সে কাজ করে।

1. আপনি ছেলেকে কোথায় পড়াচ্ছেন? (তুমি)

2. মা ছেলেকে ঘুম পাঢ়ালেন। (আমি)
3. রমা নাচ শেখায়। (উনি)
4. আমি মালীকে দিয়ে কাজ করাম্প। (সে)
5. আব্দুল গরুর গাড়ী চালায়। (সে)

III. উদাহরণ অনুযায়ী বাক্যগুলি পরিবর্তন করুন।

উদাহরণ :আমি যাম্প।

আমাকে যেতে হবে।

1. সে বাজারে যায়।
2. আমি স্কুলে পড়াম্প।
3. রমা দোকানে যাবে।
4. রমেশবাবু দিল্লী গেলেন।
5. সে সাঁতার কাট।

IV. নঞ্চর্থক বাক্যে পরিণত করুন।

1. আমাকে দিল্লী যেতে হবে।
2. রহিম রিক্তা চালায়।
3. রবিবাবু আমার ছেলেকে পড়ান।
4. আমার মেয়ে গান শেখে।
5. তাকে কাজী করতে হবে।

V. উপযুক্ত শব্দ দিয়ে বাক্যগুলি পূর্ণ করুন।

1. সরোজবাবু যা _____ তা পাবেন না।

2. মমতাকে দোকানে _____ হবে।
3. যেখানে যাবেন _____ এস্প জিনিস পাবেন।
4. মন্দিরা গল্ল _____ ভালবাসে।
5. আপনাকে কি আজ _____ হবে?

পড়ে বুঝন

দালালের কবলে

দলাল কে কঁঢ়ে মে

স্পন্দন নতুন চাকরি পেয়ে গ্রাম থেকে প্রথমে কোলকাতায় এসেছে। কোলকাতায় আসার পরম্পরা তার জীবনের নতুন অধ্যায় শুরু হয়েছে এক একটি নতুন অভিজ্ঞতার মাধ্যমে। শিয়ালদহ টেশনে নেমেস্প সে বুঝতে পারল এবারম্প তার আসল জীবনযুদ্ধ শুরু হল। টেশনের চতুরে শুধু লোক আর লোক। যেদিকে তাকায় শুধু নানা ধরণের বস্তু মানুষের ভিড়, কোথাও পা ফেলার জায়গা নেম্প। সবাস্প সবাস্পকে ধাক্কা দিয়ে এগিয়ে যেতে চাপছে। স্পন্দন মনে মনে ভাবছে, এত মানুষ! এত ভিড়! সে যেন সেম্প ভিড় হারিয়েস্প যাবে। চারিদিকের ভিড়ে সে যেন নিজেকেস্প হারিয়ে ফেলবে। যাস্প হোক, বহু কষ্টে সে ভিড় ঠেলে বেরিয়ে এল টেশন থেকে। টেশন থেকে বেরিয়ে এসেও সে হতবাক! কোলকাতার জনতার ঢল, গাড়ীর ধোঁয়া, বাড়ী স্পত্যাদি দেখে। শিয়ালদহ টেশনের বাস্পরেও সেম্প বহু লোকের ভিড় আর তার সাথে প্রচুর নানা ধরণের গাড়ী, বাস, রিক্রা ছুট চলছে। তার মধ্যে দিয়েস্প মানুষ এদিক-ওদিক করে গাড়ী বাঁচিয়ে, নিজেকে বাঁচিয়ে নিয়ে চলেছে। এর মধ্যেস্প স্পন্দন অনুভব করল, কেউ তাকে পিছন দিক থেকে ডাকছে। সে তার ভারী সুকেশ, ব্যাগ নিয়ে হিমসিম খেয়ে যাচ্ছিল, তবুও সে ভিড় সামলে পিছনের দিকে তাকালো, দেখল একজন নোংরা জামা প্যাণ পরা অল্প বয়সী একটি ছেলে, তাকে ডাকছে -- দাদা।

শ্পন্দ অবাক হয়ে জিজ্ঞাসা করল -- আমাকে বলছেন?

ছেলো বলল -- হ্যাঁ আমি দেবু! আপনি কোলকাতায় নতুন এসেছেন তো?

- শ্পন্দ : হ্যাঁ
- দেবু : কোথায় থাকবেন? থাকার জায়গা ঠিক আছে কিছু?
- শ্পন্দ : না, কিছু ঠিক করিনি।
- দেবু : আপনি চিন্তা করবেন না। আমি আপনাকে থাকার জায়গার সন্ধান দিতে পারি। আপনি আমার সঙ্গে আসুন।
- শ্পন্দ : কিন্তু, আমি আপনার সাথে কেন যাব? আমি তো আপনাকে চিনিম্প না।
- দেবু : না ভয় পাবেন না। আমি বাড়ির এবং হোটেলের দালাল!
- শ্পন্দ : ও আচ্ছা! কতদূরে বাড়ি?
- দেবু : কাছেম্প, আপনি আসুন। খুব ভালো বাড়ি, দক্ষিণ-পূর্ব খোলা বড় বড় জানলা, দুটো বড় ঘর, রান্নাঘর, বাথরুম সব আছে। শ্পন্দ খানিকটা নিশ্চিন্ত হলো। যাক থাকার চিন্তা দূর হলো। সে দেবুর কথায় খুশী হয়ে ওর সাথে যেতে লাগল। দেবু তাড়াতাড়ি ওকে রাস্তা পার করে নিয়ে গেল অন্য ফুপাতে। সেখানে গিয়ে বেশ কিছু হাঁটা পর একটা ছোট্ট নোংরা গলিতে নিয়ে গিয়ে ঢুকল। শ্পন্দের এবার কেমন যেন অস্বস্তি লাগতে শুরু করল। চারিদিকে নোংরা, প্রচুর লোকের ভিড়, সংকীর্ণ গলিম। দেবু শ্পন্দকে বলল যে আরো কিছু পথ হাঁটতে হবে। শ্পন্দ এবার খুব আপত্তি জানালো। দেবুও নাছোড়বান্দা, তর্কাতর্কি করতে করতে প্রদৰ্শন করল। শ্পন্দের একটি বহু পুরোনো বাড়িতে নিয়ে গিয়ে তুলল। বাড়ির প্রতি ঘরেম্প একটি একটি করে পরিবার বসবাস করছে এবং তারাও প্রচণ্ড ঝগড়া, চিংকার করছে। প্রচণ্ড নোংরা, বাড়ির সামনেম্প একটা কল, সেখানেও সবাম্প জল নিয়ে ঝগড়া করছে। বাড়ি এবং তার

পরিবেশীম্প যেন প্রচণ্ড বিশ্রী। দেবু তাকে একো ঘর দেখাল। ঘর্ঁ খুব পুরনো, ভাঙাচোরা। স্পন্দের খুব খারাপ লাগল। সে রাগ করে বাম্পরে বেড়িয়ে এল তখন দেবু এবং আরো কয়েকজন ছেলে চলে এল। ছোরা দেখিয়ে বলল -- যা আছে বার কর। স্পন্দ হতবাক হয়ে গেল। এমন সময় একো পুলিসের গাড়ী এল। সেম্প গাড়ী দেখে দেবু আর তার বন্ধুরা সঙ্গে সঙ্গে এদিকে দৌড়াতে শুরু করল কিন্তু পুলিস অত্যন্ত তৎপরতায় তাদের ধরে এনে গাড়িতে তুলল এবং স্পন্দকে অফিসার জিজ্ঞাসা করল সমস্ত ঘীনা কী হয়েছিল। স্পন্দ সবিভাবে ক্ষেপনে নামার পর থেকে পুলিস আসার আগে পর্যন্ত সব ঘীনার বিবরণ দিল। পুলিস অফিসার বললেন -- আমরা এম্প সময় পেট্রোলিং-এ আসায় আপনি বেঁচে গেলেন। নাহলে আপনার খুব ক্ষতি হত। চলুন আপনার জন্য এবার সত্যিম্প থাকার ব্যবস্থা করতে পারি কিনা দেখি!

স্পন্দ : আমি তো ছেলোকে দরিদ্র তন্দু বলে মনে করেছিলাম।

অফিসার : হ্যাঁ, এরা ভালো ঘরেরম্প ছেলে এবং সবাম্প পড়াশোনাও জানে। কিন্তু সমস্যা হল -- বর্তমানে এত জনসংখ্যা বৃদ্ধি পাচ্ছে। এর জনম্প এরা শিক্ষিত হয়েও চাকরি পাচ্ছে না, তাম্প বাধ্য হয়ে অন্যথে উপার্জন করার চেষ্টা করছে।

শুধু তাম্প নয়, অনেক ভাস্পবোন হওয়ায় মা-বাবাও তাদের ঠিকমত যত্ন নিতে পারে না, তাম্প তারা বিপথে চলে যায়। আবার এম্প জনসংখ্যা বৃদ্ধির জন্য সুস্থ স্বাভাবিকভাবে পরিবেশের সমতা নষ্ট হচ্ছে। সবাম্প একসাথে ছৌ নোংরা জায়গায় থাকতে বাধ্য হচ্ছে।

স্পন্দ : হ্যাঁ, এখানেও সবাম্প কষ্ট করেম্প আছে দেখছি।

অফিসার : হ্যাঁ, শুধু থাকা নয়, জলের সমস্যাও যে আজকাল এত হচ্ছে তার কারণও জনসংখ্যা বিস্ফোরণ।

শ্পন্দন : সৌ কি করে?

অফিসার : জনসংখ্যা বৃদ্ধি পাচ্ছে। বড় শহর, শহরতলিতে থাকার জন্য সবাম্প বহুতল বাড়ি তৈরী করছে ফলে জলতল নেমে যাচ্ছে। তাছাড়া খাদ্যের অভাব তো আছেও।

শ্পন্দন : হ্যাঁ, তবুও মানুষ এখনও সচেতন হচ্ছে না।

অফিসার : তার জন্য আমাদের দেশের অশিক্ষাম্প দায়ী।

শ্পন্দন : দয়া করে আমাকে থাকার একটা জায়গা দেখে দিন!

শব্দার্থ

শব্দ	অর্থ
অধ্যায়	অধ্যায়
অভিজ্ঞতার	অনুভব কী
মাধ্যম	মাধ্যম
জীবনযুদ্ধ	জীবন সংগ্রাম
চতুর	প্লেটফোর্ম
ব্যন্তি	ব্যস্ত
ভিড়	ভীড়
কষ্টে	কষ্ট মেঁ, মুসীবত মেঁ
জনতার	জনতা কে, আম লোগোঁ কে
সামলে	সংভালনা

নোংরা	গাঁদা
থাকার	রহনে কা
জায়গার	জগহ মেঁ
সন্ধান	খোজ, অনুসংধান
দালাল	দলাল
খানিকে।	থোড়া
অন্য	অন্য
ছোট্ট	বহুত ছোটা
অস্বস্তি	দুবিধা
সংকীর্ণ	সংকীর্ণ, সংকরা
আপত্তি	আপত্তি, এতরাজ
নাছোড়বান্দা	জিদ্বী
তর্কাতর্কি	তর্ক-বিতর্ক
পরিবার	পরিবার
বসবাস	রহনা
ঝগড়া	ঝগড়া
বিশ্রী	বুরা
তৎপরতায়	ফৌরন
সমস্ত	সমস্ত, সম্পুর্ণ
ঘৈনা	সাধিক্ষণ মেঁ
সবিভাবে	বিবরণ
বিবরণ	গৃহ্ণ করনা
পেট্রোলিং	দরিদ্র

দরিদ্র	ভদ্র
ভদ্র	কমানা
উপার্জন	দেখরেখ
যত্ন	কুমার্গ মেঁ
বিপথে	

অভ্যাস

I. নীচে দেওয়া প্রশ্নের উত্তর লিখুন।

1. শ্পন্দু কোন স্টেশনে নেমেছিল?
2. শ্পন্দুকে পেছন দিক থেকে যে ব্যক্তি ডাকছিল, তার বিবরণ দিন।
3. দেবু শ্পন্দুকে কি আশ্বাস দিয়েছিল?
4. দেবু শ্পন্দুকে যে বাড়িতে নিয়ে গিয়েছিল সেম্প বাড়ির পরিবেশ কেমন ছিল?
5. দেবু আর তার বন্ধুরা শ্পন্দুকে কি বলেছিল?
6. পুলিশ শ্পন্দুকে কিভাবে বাঁচিয়ে ছিল?
7. জনসংখ্যা বৃদ্ধির ফলস্বরূপ কি কি সমস্যা দেখা যায়?

II. অনুচ্ছেদটি পড়ে এমন সার্ট শব্দ খুঁজে বার করুন যেগুলির অর্থ নিচে বন্ধনীতে দেওয়া আছে।

আম জনতার মধ্যে নিজেকে পরিচিত করতে হলে জীবনযুক্তের প্রভুতির জন্য তৎপর হতে হয়। প্রথম দিকেম্প কোনো লক্ষ্য সন্ধান করে নিয়ে, স্থির ভাবে ঐ দিকেম্প এগিয়ে যেতে হবে। জীবনে চলার পথে বহু বিশ্রী ঘনার সম্মুখীন হতে হয়। তাম্প নিয়ে অযথা চিন্তা করে অপরের সাথে ঝগড়া বিবাদ করা বা অপরের উপর নিজের হতাশার কোপ

প্রদান না করাম্প ভালো। জীবনের সকল রকম ভালোর সাথেম্প খারাপকে গ্রহণ করতে আপত্তি করলে চলবে না।

(জীবনযাপনের জন্য সংগ্রাম, লোক সমাবেশ, খোঁজ, অরাজী, কলহ,
বাজে/কুৎসিৎ, দ্রুততার সঙ্গে।)

III. অনুচ্ছেদটি পড়ে এমন পাঁচটি জোড়া শব্দ খুঁজে বার করুন যেগুলির বিপরীতার্থক শব্দ নিচে বন্ধনীতে দেওয়া আছে।

জীবন তার নিজের মতম্প চলে। জীবনে চলার পথে অনেক রকম অভিজ্ঞতা হয়। জীবন কখনও সংকীর্ণ ছোট একটা পথ ধরে, কখনও বা বিস্তৃত পথে চলে। জীবন সর্বদা নিশ্চিত রূপে নাও যেতে পারে। যে কোনো ব্যক্তিরম্প জীবনের গতি সবিস্তারে বর্ণনা করলে তা একটি সুন্দর উপন্যাস হয়ে যাবে।

(অনভিজ্ঞতা, অনিশ্চিত, বিস্তৃত, বড়, সংক্ষেপে)

IV. হিন্দিতে অনুবাদ করুন।

মাননীয়,

সম্পাদক মহাশয়

সত্যবাদী সংবাদপত্র

কোলকাতা -- ৭০০ ০০১

এতদ্বারা আপনাকে জানাচ্ছি যে, আমি শ্রী সুবল দে, একজন সরকারী কর্মচারী, কোলকাতা শহরেম্প কর্মরত প্রায় পাঁচবছর। আমার পৈতৃক বাসস্থানও এখান থেকে প্রায় ২১৬ কি.মি. দূরে, সেখানে আমার অসুস্থ বৃক্ষ পিতামাতা ও শ্রী সন্তান থাকেন। আমি ছাড়া ওদের আর কোনো সহায়ক নেম্প। সেজন্য আমি তাদের এখানে আনার ব্যবস্থা করার জন্য সরকারী

आवासनेर जन्य आवेदन करि। अथচ आজ प्राय तिनबছर हলो, आमार কোনো ব্যবস্থা হলো না। आमार परेओ यारा आवेदन करेछिल तादेर सबाम्प प्राय आवासन पेये गेछे। कিন्तु आमि एখনও पाम्पनি। अथচ आमार एকা बাসस্থানের अতল्त दरकार।

যদিও जानि, अतिरिक्त जनसंख्या बृद्धির जनयम्प आज आमादेर एम्प बासस्थान जनित समस्यार सम्मुखीन हতे हচ्छे। कিন्तु अসঁ मানুষ এর সুযোগও নিচ্ছে।

সেম्प जनयम्प आमि सংবাদপত্রের মাধ্যমেম्प जনতার দৃষ्टি आकर्षण करতे चाम्पछि। एम्प समস्या शुধु मात्र आमार एकार नय। एখনও यदि सरकार ओ जनতা सজाग ना हয় तবে भविष्यতে एम्प जनसंख्या बृद्धির कारণ आরो बड় সমস্যা হবে।

सरकार दয়া कরে কোনো পদক্ষেপ নিন।

১১, रामकमल स्ट्री

সুবল দে

থिदিরপুর

কোলকাতা -- ২৩

V. वांलाय अनुवाद करुन।

आजकल हम जिन भव्य अट्टालिकाओं को देख रहे हैं इनकी विकास यात्रा बहुत लंबी और रोचक है।

एक समय था जब आदि मानव अन्य पशुओं की भाति वनों में ही रहता था। उसके पास न तो रहने के लिए किसी प्रकार का घर था और न ही पहनने के लिए वस्त्र। उसके पास घर और वस्त्रों की कल्पना भी नहीं थी। उसने न कभी घर बनाने का विचार किया और न ही घर बसाने का। वह अन्य लोगों के साथ वन में विचरण करता था। इस प्रकार झुंडों में रहने के पीछे परस्पर सुरक्षा का भाव भी था। ये झुंड कभी एक जगह तो कभी दूसरी जगह आते-जाते रहते थे। रथाई बसावट नहीं करते थे। जहाँ रात होती वहीं रुक जाते। कभी पेड़ों के नीचे तो कभी पेड़ों के ऊपर, कभी झाड़ियाँ की जुटमुट में तो कभी किसी पहाड़ के छज्जे अथवा गुफा में।

झुंडों में साथ साथ रहते-रहते उसमें सामुदायिक भावना का विकास होता गया। वे एक स्थान पर रुकने लगे। दिन भर वन में घूमकर शिकार करते थे और रात को एक निर्धारित स्थान पर लौट आते थे। एक स्थान पर मुकाम करने के कारण उन्होंने शुरु-शुरु में बिना छत की झोंपड़ियाँ बनाना शुरू की। कुछ समय बाद उन्होंने उन झोंपड़ियों पर छत बनाना भी सीख लिया। जंगल की लकड़ियाँ और घास-पत्तों से ये झोंपड़ियाँ बन जाती थीं।

‘आवश्यकता आविष्कार की जननी होती है।’ इसी आवश्यकता के होते मनुष्य अपनी झोंपड़ियों का निर्माण मिट्टी तथा जंगल के छोटे-छोटे पत्थरों आदि को चुनकर करने लगे। उनका सामुदायिक जीवन और अधिक विकसित हुआ। वे अपना-अपना परिवार बनाने लगे। वह झोंपड़ियाँ को साथ साथ बसाकर रहने लगे। इसी को हम वर्तमान गाँव या बस्ती का प्रारंभिक रूप कह सकते हैं।

यही झोंपड़ियाँ धीरे-धीरे मज़बूत और सुंदर आकार लेती गईं। उन्हीं झोंपड़ियों को कुटिया भी कहा जाता था। झोंपड़ियों की दीवारें बौस-बल्ली के अलावा लोहे के चढ़ार की बनाई जाने लगी। धीरे-धीरे इन में सुधार होता गया। दीवारें कच्ची पक्की ईंटों की बनने लगीं। छतें भी सपाट पत्थरों से ढकी जाने लगीं। मोहनजोद़ो और हरप्पा की खुदाई में छोटी-छोटी कच्ची-पक्की ईंटें मिली हैं। इन ईंटों का उपयोग रेत, मिट्टी और चूने के योग से दीवारें, छतें और फर्श बनाने में होता था। नगर बसाहट की योजना में भी तब तक बहुत विकास हो चुका था।

भवन निर्माण की इस यात्रा को वर्तमान की उन्नत भवन शिल्प तक पहुँचते-पहुँचते हज़ारों वर्ष लगे। भारत में बाहर से अनेक जातियाँ आईं। तबतक हमारी भवन वास्तुशिल्प पर्याप्त रूप से विकसित हो चुकी थीं। अन्य देशों से आने वाली जातियों से भी हमने उनका वास्तुशिल्प ज्ञान प्राप्त किया। इस प्रकार भारत का भवन वास्तुशिल्प और अधिक विकसित हुआ।

आज भारत में भवन वास्तुशिल्प ने बहुत विकास कर लिया है। आज भवन रेत, सीमेंट, पक्की ईंटों और घड़े हुए पत्थरों तथा लोहे के योग से बनाए जा रहे हैं। महानगरों में बनने वाली बहुमंजिला इमारतें एवं सुंदर भवनों के रूप में ही नहीं पूरे भारत के गाँवों और कस्बों में भी अब सर्वसुविधा संपन्न, सुंदर एवं मज़बूत भवनों का निर्माण हो रहा है।

I. जनप्रश्ना शिक्षार विषये आपनार नामज जानिये एको अनुच्छेद लिखन।